

הרב אברהם ישעיהו דיין

בית מדרש נר מיכאל

מושב עלמה

אם יש להמנע מלשורר את שירי ר"י נג'ארה

נתתי אל ליבי לתור ולדרוש האם יש להמנע מלשורר את פיוטיו של נעים זמירות ישראל הגאון מהר"י נג'ארה כי שמעתי באומרים לי שיצאו עליו עוררין. ובזה החלי בעזר צורי וגואלי.

תחילה וראש אקדים כי חכם זה חי בדור דעה דורם של מרן הבית יוסף רבינו האר"י ומהרי"ט צהלון, וכיהן באחרית ימיו כרבה של עזה, ומלבד היותו משורר גדול חיבר ספרים בעניני הלכה מוסר ודרוש. אולם, לדורות התפרסם בעיקר בשל פיוטיו הרבים, והמפורסם שבהם^א 'יה רבון עלם', מושר בפי כל קהילות ישראל. וגם נוסח הכתובה שתיקן לחג שבועות נהגו כמה עדות לאומרו.

וכעת אבא לדון האם יש להמנע מלשורר את פיוטיו. ואדון בזה מג' פנים. א. סגנון שירתו לשכינה, המדמה שיח בין גבר לעלמה. ב. התאמת שיריו למשקל שירי העגבים בלשון נופל על לשון. ג. מה שסיפרה עליו הרוח למהרח"ו.

א.

זה יצא ראשונה בענין פניה לשכינה בלשון המדמה שיח בין גבר לעלמה. הנה טענה זו נטענה מכבר על ידי בן דורו הגאון הגדול רבי מנחם די לונזאנו בספרו שתי ידות (דף קמב ע"א) וז"ל: "הנה מצאנו בשיר השירים דברי אהבה בין הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל בדברי חתן וכלה. אבל לא בשביל זה הותרה הרצועה וניתנה תורת כל אחד ואחד בידו להכניס בין הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל כל הדברים שהנואף והנואפת אומרים זה לזה. הנה בשמים עדי כי כשהביאני ההכרח בשיר הנדפס לעיל בדף ע"ז המתחיל מרומם על כל ברכה וכו'. ואמרתי 'והוא אדום וצח' הכני לבי וירע בעיני לפי ששיניתי מלשון הפסוק שאומר 'צח ואדום'

א. וכדמוכח ממרן החיד"א בשם הגדולים (פליטת ספרים ערך כלי מחזיק ברכה).

ור"ל רובו צח ונתחבר לו מעט אודם, פירוש רובו חסד ומיעוטו דין וזה אמת, אבל אדום וצח משמע להפך רובו אדום דין ונטפל לו מעט צח דהיינו חסד, ואז הסכמתי בדעתי לתקן ולומר 'והוא אדום עם צח' כי בזה נמצא אדום טפל לצח. ראה עד היכן הגיע עניני להזהר בדברי. ואולם ראיתי לבעל זמירות ישראל שאינו חושש כלל ונתפשט בענין זה יותר מדי והתיר לעצמו לומר לשם יתברך מצד כנסת ישראל, או לכנסת ישראל מצד השם יתברך, כל מה שהנואפין אומרין זה לזה. וכו' ובסימן עז 'ישב במארב אור עינך לצוד כל לבבות יפה שמת לבבם בגאונך מאוד מוצל משריפה' דברים אלו ראויין לנואפין והתורה אמרה איכה יעבדו הגויים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, לא תעשה כן לה' אלהיך. ואין לומר הלא ממשל משלים הוא, כי גדול כבוד ה' ולא כהתל באנוש יהתל בו. ובסימן ק 'יפתי למה עיניך לעין כל דורכים קשת' וכו', בעיני השיר ההוא כלי טמא מעשה תעוועים. וכן מ"ש בסימן קא 'דם אורבים חצי עיניך בם מלחמה תתגרי', ובסימן קסא 'יחרד האיש וילפת אשר עינו בך נשקפת', ובסימן רה אמר מצד הקב"ה על עיני כנסת ישראל יש רבים חללים יפילון ובחצים ילחמון נלכדתי בתוך רשתך ופת חשקך לי טמון' וכו' כל אלה דברים בלתי הגונים על השם יתברך". עכ"ל.

אולם, אחר בקשת אלף מחילות מהדרת גדולתו, רבי ישראל נג'ארה אינו הראשון שחיבר פיוטים בדרך זו. כבר קדמוהו גדולי עולם, כדוגמת רבי שמואל הנגיד^ב, רבי משה אבן עזרא, רבי שלמה אבן גבירול, רבי יהודה הלוי, ועוד. ושמע מינה דלא חיישי להא. וגם בדורות שאחרי מהר"ם די לונזאנו המשיכו בדרך זו רבי שלום שבזי ושאר חכמים ולא חיישי להא והכל הולך אחר הלב. ואין הכי נמי, אם אדם שר שירים אלו שנתחברו על ידי גדולי עולם ועולים לו הרהורים רעים באותה שעה - ימנע מלשיר אותם. אבל יתלה האשמה בעצמו ולא חלילה במשוררים, שודאי היתה כונתם טהורה.

(ב). ואף עליו יצא חשד שמתכוין לשירי חול, וזה הביא את בנו רבי יהוסף לכתוב בהקדמת ספר השירים של אביו הבהרה, וז"ל שם: "ובכלל מה שקבצתי בזה החבור ממאמריו השקולים שירים על משקלים רבים שונים היו מושרים לפניו בעבור כי קצת היה כלל כוונתו ואמונתו בהם לכנות בם כנסת ישראל ומי שחשדו בהפך כונתו עונו ישא". עכ"ל.

ב.

ועל ידו השני' בענין התאמת שירי קודש לשירי עגבים בלשון נופל על לשון. גם בענין זה קרא עליו תיגר הגאון הרמד"ל הנ"ל (שם) וז"ל: "ראיתי קצת חכמים כמתאוננים רע על המחברים שירים ושבחות לשם יתברך על נגונים אשר לא מבני ישראל המה. ואין הדין עמם כי אין בכך כלום. אבל מה שראוי למאוס הוא קצת שירים שמתחילין במילים דומות ללשון הלעז כאותו שחיבר שיר לנועם 'מוארימי מי אלמא איי מוארימי' ואמר 'מרומי על מה עם רם הומה' וכו', ונראה בעיניו שעשה דבר גדול והוא לא ידע כי שיר כזה פגול הוא לא ירצה, כי האומרו זוכר דברי הנואף והנאפת ולבו ורעיניו עליהם. וכן האומרים 'שם נורא' במקום 'שיניורה' וכל הדומה לזה". עכ"ל. אולם גם בזה מצינו לגדולי החכמים שכתבו שיריהם באופן זה ולא חיישי להא. וראה למרן מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ו חאו"ח סימן ז אות ב) שכתב ע"ד הרמד"ל הנ"ל שאינו מוכרח. וציין לכמה מגאוני ישראל שהלחינו שיריהם על שירי עגבים אף בלשון נופל על לשון. ומהם: מהר"ש לניאדו, מהר"א ענתבי, מהר"ם לובטון, מהר"ם עבאדי ושאר גאונים וחסידים (ועי"ש עוד באות ג מש"ב). וראה בהקדמת הרה"ג שמעון חי אלוף שליט"א לספר שיר ושבחה (ניו יורק) שהוסיף עליהם את המקובלים מהר"א עזריאל ומהר"ם פתיה (אביו של שר בית הזוה"ר הרה"ג יהודה פתיה). ועוד יש להוסיף עליהם את הגאון הגדול רבי מיקקץ שלי, מגדולי רבני ג'רבא בדור האחרון, כעדות הרה"ג הנאמ"ן שליט"א בתשובתו אלי (כד אדר א תשע"ו).

ג.

ויבא השליש' בענין אם יש להמנע מלשורר שיריו מטעם מה שסיפרה עליו הרוח למהרח"ו במעשה הרוח שנכנסה בביתו של רבי רפאל עניו/ענף. ותחילה אביא לשון ספר החזיונות, שממנו המקור לאיסור לשיר את שיריו. ואדון אם איסור זה נוגע נמי לדידן, ואחר כך אי"ה אביא מקורות אחרים למעשה זה, בהם כלל לא נזכר איסור לשיר את שיריו, ואביא גם עדויות כיצד התייחסו אליו ואל שיריו מאז ועד עתה. וז"ל ספר החזיונות (מהדורת בן צבי עמוד 68): "והנה ר"י נג'ארה. אמת הוא שהפזמונים שחיבר הם בעצמן טובים, אבל אסור מי שידבר עמו

ומי שיוציא מפיו הפזמונים שחיבר, כי תמיד פיו דובר נבלה וכל ימיו שכור. והנה ביום פלוני, שהיה בין המצרים, קבע סעודתו בשעה פלונית בבית יעקב מונידאש והניח כובעו בקרקע וזימר שירות בקול רם ואכל בשר ושתה יין, גם נשתכר, ואיך מכריז משמרות בגובאר ודורש להם תשובה! ואני חיים ספרתי לו זה הענין והודה לי שכן היה. גם עתה, בהיותו בורח מפני המגפה, עשה משכב זכור מרוב שכרותו. וביום שבת עשה שתי עבירות: הא' (כי)⁶ שנתקוטט עם אשתו וגירשה מביתו, והב' כי אח"כ נכנסה גויה א' בביתו והקטירה בכו"ר על האש בשבת ואחר כך שכב עמה. ולכן אסור ליהנות לו ואסור לתת לו כתובה או גט לכתוב וכמעט שראוי לפוסלן. גם בנו הקטן בעל הגויה, והוא רשע גמור, ישחקו עצמותיו. אבל בנו הגדול אינו חוטא". עכ"ל. ובהמשך דבריו קראה הרוח לכנס את כל חכמי העיר לצום שבעה ימים כולל שבת ולהרבות בסליחות ותחנונים כדי שלא יבואו על דמשק גזרות קשות ורעב קשה שיאכל איש בשר זרועו. אבל גזרה בחרם ונדוי 'וזההרו שרבי ישראל נג'ארה לא יכנס עמכם בשום תענית מאלו'. כמו כן במעשה שהיה בראש חודש אב שס"ט כשדברה הרוח עם מהרח"ו וביקשה לקבץ את התלמידי חכמים הדגישה 'זולתי ישראל נג'ארה לא יראה פני' (עמוד 61). ע"כ.

תחילה ורא'ש אומר מה שיש להתבונן במעשה הנ"ל:

א. מה שאמרה עליו 'פיו דובר נבלה וכל היום שכור' האם כל אנשי אותו הדור הסובבים אותו אינם רואים דבר זה? בשלמא על שאר העבירות שהאשימה אותו, שהם דברים שבסתר או עכ"פ באיזה בית ולא בפרהסיא, אפשר שלא ידעו מזה, אבל מעשיו במשך כל היום לא היו ידועים להם? וכי היה ספון כל היום בביתו. ושמא חלק זה אינו אמת אלא מן השקרים שהרוחות פעמים מכזבות.⁷

ב. מדברי מהרח"ו נראה שרבי ישראל נג'ארה הודה לו רק על המעשה ש'אכל בשר ושתה יין בבין המיצרים', שאינו אסור מדינא דגמרא אלא בסעודה המפסקת,

ג. תיבה זו נראית מיותרת. ואינה במהדורת מוסד הרב קוק וגם לא בדברי יוסף סמברי.

ד. עיין בספר הרוחות מספרות לשר בית הזוה"ר רבי יהודה פתיה זצ"ל (סימן י"ג). ואולם שם (עמוד כ) כתוב: "ודע כי אין הרוחות מכירים בעבירות בני אדם כ"א בעבירות שגם הרוחות היו עוברים עליהם בהיותם בחיים. ולפי שהם מכירים את מומי נפשם לכן הם מכירים גם במומי נפשות החיים הדומים למומיהם". עכ"ל. ובמעשה זה הרוח מספרת כי הוא חכם וצדיק ובא לתקן רק חטא קל ולהיות שליח להשיבם בתשובה. ושמא לצדיקים יש יכולת לדעת גם אם לא עשו את אותם עוונות בחייהם. וברוך ה' יודע.

ומ"מ במקום שנהגו להמנע העובר על זה נקרא פורץ גדרן של ראשונים (עיין חזון עובדיה ארבע תעניות עמוד קע) 'ושר ללא כובע', גם בהנחה שהיה גלוי ראש ממש עדיין אין זה איסור כל שלא מזכיר שם שמים ואינו הולך ארבע אמות (עיין שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן א). יתר על כן מופיע בכמה ספרים^ה שהוריד את כובעו העליון בלבד ונשאר עם כובעו הקטן. ואילו על שאר המעשים המיוחסים לו בהמשך הדברים לא הודה. וגם מזה שהוצרך לשואלו שמע מינה שלא סמך על הרוח כדוברת אמת ממש כי הרוחות לפעמים מכזבות.

ג. האיסור לדבר עמו או לשיר את פזמוניו נובע מכך שפיו דובר נבלה וכל היום שכור, או מהמעשה שאכל בשר ושתה יין בבין המיצרים ונשתכר ושר ללא כובעו. ואילו האיסור ליהנות לו או לתת לו לכתוב כתובות וגיטין נובע מעבירות משכב זכור וביאה על גויה. ויש לעיין בזה מדוע לא אסרה גם ללמוד בספריו שנדפסו קודם מעשה זה (פצעי אוהב, משחקות בתבל, תפילות נוראות) ואם כן מדוע לא נאסר ללמוד בהם? והלא גם הפזמונים טובים לכשלעצמם ונאסרו מחמת מחברם. ומאי שנא? ועוד ב'ה, שמאחר והפזמונים חיברם קודם מעשה זה ותוכנם טוב, ולא יצא לתרבות רעה בהמרת דת, אין איסור להשתמש בהם. וכבר האריכו בסוגיא זו רבותינו בספרת'ם. וראה מה שאסף בזה הרב יעקב שמואל שפיגל הי"ו בקובץ מאורות ליהודה (קובץ 1 עמוד 363 ואילך).

ד. פעם הרוח הנ"ל מכנה את רבי ישראל נג'ארה בתואר רבי ופעם קוראתו בשמו ללא תואר 'רבי'.

ה. הביטוי 'ישחקו עצמותיו' שנאמר על בנו הקטן (ומלשון 'והוא' משמע דעדיין חי) לא מצאנוהו אלא ברשע גמור שעבר מן העולם. אבל כל שעדיין חי כבר שנינו 'יתמו חטאים ולא חוטאים'. ובאמת בדברי יוסף סמברי ביטוי זה אינו.

ולעצם הענין לעניות דעתי הדבר ברור שגם אם נניח שהדברים האמורים בספר החזיונות בגנות רבי ישראל נג'ארה יצאו מתחת ידי מהרח"ו. מ"מ מהרח"ו כתב זאת לעצמו בלבד ולא על דעת שיתפרסמו הדברים. ומשום כך לא הוציא מהרח"ו ובני דורו איסור לשיר את שיריו או לדבר עמו^ו [שהרי תמצא לחכמי דורו שנהגו

ה). חמדת ימים (חלק ג חודש אלול ור"ה פרק ג אות ז), ציץ אליעזר (חלק יג סימן יג אות ג). וע"ע להלן במקורותי האחרים של מעשה זה.

ו). ונמצא אם כן שהאיסור נשאר מפני הרוח בלבד וקי"ל לא בשמים היא.

בו כבוד, כדוגמת מהריט"ץ שנתן הסכמה לספרו 'כלי מחזיק ברכה' ושאר חכמים שנתכתבו עמו. וגם בספר נגיד ומצוה למהר"י צמח מכנהו בתואר 'מורינו הרב', וז"ל שם (ברכת המזון): "צריך לומר ברכת המזון בכובע בראשו כדמשמע ממעשה דמשק שדיבר על מוהר"י נגארה". עכ"ל^ז. הנה תראה כי אע"פ שהיה רבי יעקב צמח תלמיד מהרש"ו בן מהרח"ו קוראו בתואר מורינו הרב. ואם נתפרסמה גנותו (או עכ"פ עדיין לא עשה תשובה) לא היו קוראים אותו כך]. והטעם לכך הוא כי לכל היותר יהיו דברי הרוח כאדם חי, לא יהא אלא כעד אחד שמעיד ולא עושים מעשה על פיו, ועיין חפץ חיים (פתיחה לאוין אות י) מש"ב^ח. וגם כלל גדול בדינו 'אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה ודאי עשה תשובה'^ט ובפרט שעברו כמה שנים מאז מעשה זה עד אשכבתיה דרב^י. ואם כן, אסור להאמין לדברי הרוח ולספר זה ברבים גם אם כוונתו לתועלת שלא ישירו את שיריו, ולכן יפה עשו בספר דברי יוסף סמברי, ובספר מעשה צדיקים כאלפון (סימן לא), ובספר שבחי מהרח"ו, ובספר החזיונות הוצאת שובי נפשי שקראו שמיט'ה לשמות הנזכרים.

ז. וע"ע לקמן מה שכתבנו בשמו ממעשה דמשק הנ"ל.

ח. וקצת צ"ע מהא דכתב בספר חרדים (פרק סד): 'מעשה היה פה צפת שנת הש"ח שבמעמד הרבנים הגדולים מוהר"ר ר' יוסף קארו ומוהר"ר יצחק מסעוד ומוהר"ר אברהם שלום ומורי הרב החסיד רבי יוסף שאגיס וכמה רבנים אחרים באה אשה ואמרה שבעלה היה בא עליה שלא כדרכה, ונדוהו וחרפוהו ואמרו לשורפו באש וסוף גרשוהו מארץ ישראל וה' יציל שארית ישראל מעוון ואשמה". עכ"ל. [מעשה זה הובא בשמו בשל"ה (שער האותיות אות שסה) ובמעיל שמואל (הלכות חתן וכלה וקדושת הזוג אות ח) ובשפת אמת טירני (דף ג ע"ב) ובסדר הדורות (ה' אלפים ש"ח)]. ולא מבואר שהיו עדים לדבר ואפשר שנסתמכו על הודאתו של הבעל (למרות שלא נזכר בדבריו שהודה). שוב ראיתי שכבר העיר בזה הגאון בעל שדי חמד (מערכת גירושין סימן א אות יב) ועי"ש שהאריך בענין זה אם סומכין על עדות האשה להלקותו בלא עדים. וע"ע מ"ש בענין מעשה זה הרב ציץ אליעזר (חלק טז סימן סג אות ד). וקצת צריך לי עיון שלא נזכר מעשה זה כי אם בספר חרדים ולא בספרי שאר חכמי דורו. דמעשה זה מסתמא היה לו רעש גדול לאור נדירותו וההוראה לשעה. והוא פלא^י.

ט. ואף על עוון חמור כביאה על אשת איש מתוך שכרות מצינו שבתשובה נסלח. וכמו שכתב בסדר הדורות (ערך רבי מאיר), ובמעשה צדיקים למהר"א כלפון (סימן נב). ומעשה זה הובא בשינויים קלים במדרש עשרת הדברות, ובגנוזות (ח"ב עמוד קעב), ובבתי מדרשות (ח"א עמוד קפד), ובנחלת אבות לרבי יוסף משאש (ח"ד א עמוד שסב) בשם ספר מעשיות כתב יד בלשון ערבי. ואולם סוף המעשה שונה לחלוטין בספר חיבור יפה מהישועה (פרק כה).

ובר מן דין יש שפקפקו באמיתות כתב היד של ספר החזיונות הנ"ל, והחוקר גרשום שלום כתב אצלו בכרטיסיית הספר (ספריית גרשום שלום בתורת הסוד היהודית ח"א עמוד 325 ערך 4331) בזה"ל: "אחרי הופעת הספר מיחו כמה רבנים בפני מוסד הרב קוק על שלא גנזו ספר זה וגרמו בזיון לתורה, וביניהם [הרה"ג] ראובן מרגליות מת"א שכתב להם שכתב היד בודאי מזויף מן האחרונים, הרב אלטר מת"א פרסם בשערים של פועלי אגודת ישראל ביקורת נגד הספר". עכ"ל. ומאז גנזוהו והפסיקו למוכרו.

זאת ועוד, ספר דברי יוסף הנ"ל חיברו רבי יוסף סמברי, מרבני מצרים לפני כשלש מאות וחמישים שנה (כארבעים שנה אחר מעשה זה), ואע"פ שנראה כהעתקה מילה במילה מספר החזיונות הנ"ל עם כל זה נמצאו בו שינויים קלים אבל מאוד משמעותיים. וז"ל (אות רו): "ור"פ' פיו דובר נבלה וכל ימיו שכור, ור"פ בין המצרים קבע סעודתו בבית פ' והניח כובעו בקרקע וזימר שירות בקול רם ואכל בשר ושתה יין, ופלוגי בהיותו בורח מן המגפה עשה במשכב זכור מפני רוב שכרותו, וביום שבת עשה שני עבירות אחד שנתקוטט עם אשתו וגרשה מביתו, וב' נכנסה גויה א' בביתו והקטירו בכור על האש בשבת ואחר כך שכב עמה, ובנו הקטן בעל גויה אבל בנו הגדול אינו חוטא. והר"י נאגארה שהפזמונים שחבר הם טובים מצד עצמם ויפה כיון". עכ"ל.

הרי לפנינו כמה שינויים: א. לא מזכיר שמות החכמים שדברה הרוח בגנותם אלא בלשון רב פלוני. ב. לא נזכר איסור לדבר עם רבי ישראל נג'ארה או לשיר שיריו. ג. לא נזכר האיסור ליהנות לו או לתת לו לכתוב כתובות וגיטין. ד. לא נזכר על בנו 'רשע גמור ישחקו עצמותיו'. ה. מלשוננו משמע שלא על רבי ישראל נג'ארה נאמר שפיו דובר נבלה, ולא זהו אותו ששר בבין המיצרים בגילוי ראשו וזרועותיו ואכל בשר ונשתכר ועשה העבירות עם הגויה (שהרי מפסיק בין המעשים בלשון ור"פ/פ'). ורק לבסוף כותב 'והר"י נג'ארה שהפזמונים שחיבר הם טובים מצד עצמם ויפה כיון'^(א). וסיים בשבח. לעומת ספר החזיונות, שענין שבח פזמוניו של רבי ישראל נג'ארה הוא הראשון ועליו מוסבים כל ההאשמות הנ"ל.

(י). = ורב פלוני.

(יא). תיבות 'ויפה כיון' אינן מופיעות בספר החזיונות.

האפשרויות להסבר השינויים בין ספר החזיונות לספר דברי יוסף הן: א. לפני רבי יוסף סמברי עמד כתב יד אחר של ספר החזיונות, וממנו העתיק במדויק. ב. אותו כתב יד היה לפניו אולם בכוונה מכוונת היפך את סדר המעשה, והפסיק בו בתיבות ור"פ/פ' כדי שלא ישתמע גנות על רבי ישראל נג'ארה. (ובדרך אגב אומר שלאורך כל מעשה זה כאשר מדובר בגנות חכם מסוים אינו מציין את שמו רק ור"פ/פ'. וזה בשונה מספר שבחי מהרח"ו, שפעמים מזכיר שמות החכמים שדבר בגנותם ופעמים כותב ור"פ/פ').

גם בספר שבחי מהרח"ו (אוסטרה תקפ"ו) שנראה העתקה מספר החזיונות הנ"ל גם בסדר הדברים (אלא שרק חלק משמות החכמים שדיברה הרוח בגנותם צונזרו) ישנם מספר שינויים. א. לא נזכר ר"י נג'ארה אלא מיד פותח בלשון 'אמת הוא שהפזמונים' ומשמע שחוזר על חכם אחר עליו דיבר (רבי דוד גאויזון²²). ב. כתוב 'אבל אסור לדבר עמו, ומי שמוציא מפיו הפזמונים שחיבר רע לו'. ואינו בלשון איסור כנזכר בספר החזיונות. ג. ההודאה למהרח"ו בענין המעשה בבין המיצרים נתונה בסוגריים.

וכיוצא בו נהג מרן החיד"א שאף על פי שספר החזיונות מעצם כת"י מהרח"ו היה לפניו ומזכירו בשם הגדולים (מערכת גדולים ערך רבי חיים ויטאל), מכל מקום כתב (שם מערכת ספרים ערך זמירות ישראל): "הוא להרב ישראל נאגאר"ה שהיה מ"ץ בק"ק עזה. והיה מריץ אגרותיו לרבינו בצלאל אשכנזי ולהרב מהריט"ץ כנראה בקונט' מימי ישראל אשר בסופו. וכתבו משם רבינו האר"י זצ"ל אשר שירותיו חשובות בשמים וכו'²³". עכ"ל. הרי שבחר לספר בשבח שירותיו בשם האריז"ל ולא הזכיר את האיסור לשיר שיריו המופיע בספר החזיונות שלפנינו. ועל כרחק או שבכתב היד שעמד לפניו לא היה כתוב איסור זה, או שלא רצה לקבלו.

ואף גם זאת שישנם גירסאות שונות למעשה זה בספור מעשה דמשק המיוחס למהר"י צמח הנ"ל ומופיע בכמה כתבי יד (קובץ בקבלת האר"י אוסף בניהו k51 דף קלד ע"ב, קובץ בקבלת האר"י כת"י בודפשט אוסף קויפמן 1/209 עמוד 22²⁴), רנו ליעקב כת"י יד בן

(יב). אלא שלא ידוע לי על פזמונים שחיבר.

(יג). ודע שבשם הגדולים דפוס ראשון נכתבו דברי שבח אלו בגוף הדברים, ואילו מדפוס שני הכניסום בסוגריים.

(יד). ב' כתבי יד אלו מופיעים במאגר הספרים הסרוקים של בית הספרים הלאומי.

צבי 203 דף עב ע"ב^{טו}) בשינויים קלים, והמכנה המשותף שבהם הוא שהם שונים הרבה מן הכתוב בספר החזיונות. ואמנה כאן מקצת מן השינויים לאורך המעשה: א. התביעה על רבי רפאל עניו/ענף למה לא תיקן יותר משתי נרות היא מחמת ששבת זו חשובה יותר משאר שבתות וראוי לכבדה, מפני שיש בה שמחה וקדושה יתירה, ואילו בספר החזיונות הטעם הוא בגלל המלאכים ונשמות הצדיקים שליוו את אותה הרוח. ב. שמות החכמים שבאו עם הרוח הם: אליהו, רבי יוסף קארו, רבי יצחק קארו, ובהמשך נזכרו גם רבי יוסף מטארו/מטאלון ורבי יאשיהו פינטו (המוסמך בעל שו"ת נבחר מכסף^{טז}), ואילו בספר החזיונות 'אליהו ז"ל, והה"ר יוסף קארו, והר' שמואל עמרון, והר' אהרן ׳ תיפה, והחכם עטיאה, והחכם ארחא'. (ורבי יצחק קארו נזכר ב"ח אב כשהורידו את המלאך צדקיא"ל, ושם לא נזכרו רבי יוסף קארו והחכם עטיאה והחכם ארחא. ובמקומם מופיע רבי יוסף ציאג). ג. לאורך כל המעשה אין גנות על רבי יעקב אבולעפיה כי הוא לא נכח שם רק הגיע במוצאי שבת (ואדרבה הרוח משבחת אותו שהוא טוב) ובמקום זה הביקורת היא על רבי יעקב/יוקב אלימאן אשכנזי, לעומת ספר החזיונות שם לאורך המעשה נמתחת ביקורת קשה מהרוח על רבי יעקב אבולעפיה, שהיה נוכח שם. ד. לא נזכר ששאלה את רבי רפאל עניו/ענף למה לא הטלת מים בכוס הקידוש. ה. מהרח"ו אמר לרבי יהושע אלכו"ם איזה השבעות לעשות כדי שיצא, ולא כמשמעות ספר החזיונות שההשבעות הינם של רבי יהושע, שעשאים על דעת עצמו ללא צורך כי הרוח יצאה מעצמה. ו. ביקש לקרא אחר חצות לרבי חיים ויטאל ואחר כך שעתיים קודם עלות השחר, ואילו בספר החזיונות אחר עלות השחר. ז. כשבאו לקרא למהרח"ו הוא לא היה לבוש ורק אז נתלבש לילך, ובספר החזיונות כתוב 'תמצאוהו לבוש'. ח. החכם שנתגלגל ברוח היה גר 'בצפת' ואילו בספר החזיונות 'בירושלים'. ט. לא נזכר שם שהרוח הנ"ל הוא חתנו של רבי יצחק אשכנזי. י. אחרי שיצאה הרוח הראשונה, החלה הנערה לדבר דברים מוחלפים ובא רבי יעקב אבולעפיה ומצא הדברים שאינם מכוונים ומהרח"ו אמר לו שהם שתי רוחות שונות, הראשונה (שדיברה בשבח רבי יעקב אבולעפיה) היא מסטרא דקדושה והאחרת שדברה דברים מוחלפים אינה דוברת אמת, כי היא מסטרא אחרא רחמנא ליצלן, ואילו בספר החזיונות מופיע

טו). תודתי נתונה למר אביעזר טוטיאן הי"ו מספריית יד בן צבי שאישר לי להשתמש בכתב היד.

טז). אולם בכת"י בן צבי 203 נרשם יהושע.

שהיא עומדת ומחרימה כל יום את רבי יעקב אבולעאפיה והמסכימים עמו על כך שאמר לאנשים שהיא מוציאה דיבה. יא. אין שום זכר לדבריו בגנות רבי ישראל נג'ארה בענין אכילת בשר ויין בבין המיצרים ומשכב זכור וגויה וכו' ולא על הנאמר בגנות רבי יעקב אבולעאפיה ושאר החכמים המופיע בספר החזיונות. יב. הסיבה מדוע לא לקרא לרבי ישראל^(י) נג'ארה מופיעה שם באותו מעשה של שבת ר"ח אב ולא נזכר שבאה שוב אחר כך, ואילו בספר החזיונות בשבת ר"ח אב לא נזכר הטעם רק 'זולתי ישראל נג'ארה לא יראה פני', ורק ב"ח אב כשהוריד את המלאך צדקיא^ל נזכר הטעם למה לא לקרא לו. יג. לא נראה משם שיש איזו מניעה לשיר את שיריו, אדרבה שם כתוב ששיריו משמחים לאלהים ואדם ורצויים לפני השם יתברך^א אלא שלא אותו מעמד לא רצתה הרוח שיקראוהו בגלל אותו המעשה שאכל ושתה בחברת הערטילאים^ח ללא כובע לראשו רק עם ערקיא אדומה וזרועותיו כולם מגולות ולא נזהר בחברתם^ט. וזה תואם מאוד לנכתב בחמדת ימים (חלק ג אלול ור"ה פרק ג), מלבד ששם לא נזכר ענין ישיבתו עם הערטילאים. אלא שבחמדת ימים סמוך ונראה למעשה זה (ובשינויים מעטים בחלק א שבת פרק ח) הביא מעשה נוסף ברבי ישראל נג'ארה^ז וז"ל: "מעשה שהיה בימי האר"י זלה"ה שהיה בזמנו הרב ישראל נאגארה ז"ל והיה נעים זמירות ישראל, ויש אומרים שהגיד עליו האר"י זלה"ה שהיה ניצוץ דוד המלך עליו השלום^{כא}, ופעם אחת בליל שבת קדש היה החכם הנזכר שורר על שולחנו כמנהגו הטוב וראה האר"י זלה"ה מלאכים לאלפים ורבבות עולים ויורדים בביתו לשמוע אל הרינה כי כל שיריו היו ברוח הקדש, ותכף ומיד הסתכל הרב האר"י ז"ל שבא מלאך אחד וסילק לכל מחנה המלאכים השרויים שם על דבר שהיה משורר על השולחן אשר לפני ה' בזרועות מגולים וגם על דבר שלא היה הכובע על ראשו,

(יז). בכת"י בן צבי 203 נכתב החכם רבי 'יצחק נאג'ר', ומעל השורה נרשם ישראל נגארה.

(יח). פירוש - ערומים. וכאן כנראה במובן הרוחני אנשים ריקים ופוחזים.

(יט). ג' תיבות אחרונות אינם במעשה צדיקים כאלפון (עמוד סב).

(כ). כשמביא המעשה בשבחו קוראו נאג'ארה ואילו במעשה הרוח קוראו נג'אר וצריך בדיקה אם אינו ט"ס, דמלבד ר"י נג'ארה לא ידוע לנו על משורר מפורסם בשם דומה לו.

(כא). וכ"ה בשבט מוסר (פרק לז), ובדברי דוד מילדולה (סימן כד), ובבנין אבות לרבי צמח הכהן מרבני ג'רבא לפני כמאתיים וחמישים שנה (פרק ג משנה ג), ובילקוט מעם לועז (שמות עמוד תתמג), ובספר אות ברית קודש למהר"י כנאפו (דף ס ע"ב), ובספרו זך ונקי (פרק יט).

וכשהרגיש האר"י ז"ל בדבר שלח אליו שני תלמידים מתלמידיו הקדושים^{כב} לגלות את אזנו לאמר כי מלאכי אלהים היו משתעשעים אל שיריו ורינותיו ובעבור שלא היה בכבוד על השלחן נסתלקו למעלה וכשמוע החכם הנזכר את הדבר אחזתו רעדה ופיק ברכים וחלחלה בכל מתנים ועמד מרעיד וישב בכבוד גדול על שלחנו וחזר לשירו שהיה משמח בדברותיו אלהים ואנשים, ותכף ומיד חזרו מלאכי שמים לבא כבראשונה ששים ושמחים משתעשעים שעשוע רב כבמזמוטי חתן וכלה והרב האר"י ותלמידו הגדול ז"ל רואים ומפליא לעשות^{כג}. עכ"ל^{כד}. ולפי מעשה זה נראה שמהר"י נג'ארה תיקן מעשיו תיכף ומיד^{כד} [וחזרו המלאכים] ואם כן על מה יצא קצפה של אותה הרוח? ועוד הלא מעשה זה אירע בזמן האריז"ל שהיה בצפת בין השנים ש"ל-של"ב ואילו מעשה הרוח כמעט ארבעים שנה אחרי כן (שנת שס"ט) הלעד תזכור עוון? (אא"כ נאמר שחזר לסורו חלילה). ומה גם שלפי נוסחת מעשה זה, הוא לא עשה איסור ממש, ושמא דקדקו עמו לפי צדקתו לחשוב לו זאת לחטא, כדוגמת מה שכתב מהרח"ו בשער הכוונות (דרושי קידוש ליל שבת דרוש א ענין סעודת שחרית דשבת): "הגיד לי מורי ז"ל כי פעם אחת הראו לו בהקיץ חכם אחד גדול בדורו והיה מן הדורות הקודמים אלינו, ובעת הזאת הגיע זמנו להעלותו מדרגה עוד אחרת, למעלה מן המדרגה שהיתה לו אז, ונודע כי בפעם הראשון אינו נענש על דקדוקי מצות כאלו, ועתה שרצו להעלותו במדרגה עליונה היו דנין אותו בדקדוקי מצות קלים, ואחד מן הדברים שהיו דנין אותו עתה היה, על שפעם אחד היה האיש ההוא הולך בדרך ביום שבת ונכנס מאליו מעט עפר תוך מנעלו בר"ה בלתי כונה ולא נזהר בו להסירו והלך בו ד' אמות ברשות הרבים, ועל הדבר הזה היו מענישין אותו". עכ"ל.

ופרופ' מאיר בניהו ז"ל בקובץ אסופות (ד עמוד רכח) תמה על זה: א. מהר"י נג'ארה היה אז כבן עשרים ועדיין לא יצא שמעו כנעים זמירות ישראל. ב. דרך ישיבתו בשלחן שבת תואמת יותר את דמשק, שם החלה באותה תקופה ירידה בצניעות. ג. קשה להעלות בדעתנו שכך ינהג בחוסר צניעות בנו של מהר"ם

(כב) בחמדת ימים (שבת שם) נזכר שקרא להרח"ו ולמהר"י הכהן.

(כג). וע"ע באסופות שם שהביא מהרמח"ל בלשון למודים שאף הוא כתב ששירותיו גדלו במאד מאד בעיני האריז"ל.

(כד). עיין במקורות הנ"ל, ובפלא יועץ (אכילה ושתיה) ועיין לו עוד ביעלזו חסידים (סימן תשע), ובחכמה ומוסר ענתבי (פרק ז).

נג'ארה, מגורי האריז"ל, ועוד בחיי זקנו מהר"י די קוריאל. ד. הפגמים שמצאו בו אינם חמורים אלא חוסר חסידות לעומת השבחים שהרעיפו עליו, שלא נאמרו על שום משורר. ה. האריז"ל לא היה אומר פיוטים ובקשות של רבי שלמה אבן גבירול ועוד משום שלא היו בקיאים בקבלה וכיצד יהלל צעיר כל כך. ומזה הוכיח שמעשה זה פורסם על ידי כת השבתאים שרצו לגדל את רבי ישראל נג'ארה מאחר ושיריו בענייני הגאולה היוו להם הימנון, וכך פרסמו שהאר"י שיבח את שיריו, ומהרח"ו היה עד לכך שהמלאכים חזרו לשמוע שירתו כשחזר לשיר בצניעות, ומהביקורת הצמיחו שבחים.

ואנכי אי"ש צעיר אבוא לכלל ישו"ב תמיהותיו: א. מה שתמה על גילו הצעיר. הנה תראה שמרן החיד"א כותב סדרי הדורות הביא דברים אלו שכתבו בשם האריז"ל על שיריו, ולא העיר בזה כלום, ומשמע דסבר וקביל שאפשרי הוא שהחל כבר לשיר בגיל צעיר (ושמא התואר 'נעים זמירות ישראל' נכתב בספרים על שם סופו) ושר גם בזמן האריז"ל. ב. ומה שתמה על חוסר הצניעות שנהג בה בחיי אביו וזקנו והסיק שזה תואם יותר לדמשק. הנה כבר כתבנו לעיל שלא גילה ראשו לגמרי רק הסיר את הכובע העליון, ומה שכתוב 'וזרועותיו מגולין' אפשר שקורא 'זרוע' רק לחלק שבין המרפק לכף היד ולא לכל היד (עיין מש"ב מו"א שליט"א בספרו לקח טוב מגילה עמוד קנה). ג. ומה שתמה שהמעלות שנמנו בו גדולות הרבה על חסרונותיו. כבר כתבנו לעיל ליישב דשמא בעבור זה דקדקו עמו יותר. ד. ומה שתמה עוד כיצד יהלל האריז"ל את שירתו של משורר צעיר, בו בזמן שלא היה אומר פזמונים של רבותינו הראשונים^{כה} משום שלא היו בקיאים בקבלה. אפשר לתרץ בפשיטות, היות ולכל הנוסחאות דלעיל (כולל ספר החזיונות) הפזמונים שחיבר טובים. אם בפני הרב (הקב"ה) רצויים בפני התלמיד (האריז"ל) לא כל שכן? ואינו ענין לגיל אלא לתוכן השיר. ומאחר ועינינו הרואות שלא נתפרסם באותם ימים לגנות בעקבות אותו מעשה בקרב חכמי דורו ולא יצאו נגדו, ובמקום שימנעו מלדבר עמו, אדרבה קשרו עמו קשרי אהבה ואחוה, ומשמיא קא זכו ליה שדוקא

כה. ז"ל מהרח"ו בעץ חיים (דף נ ע"ד דרוש נוסח התפלה): "דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ושום בקשה ע"י מאלו שסידרו האחרונים כמו ר' שלמה בן גבירול וכיצא בו, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה, ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה כלל". עכ"ל. וכוונת מהרח"ו באומרו 'אחרונים' היינו כלפי התנאים והאמוראים. (כך ביאר דבריו הגר"י הלל שליט"א בקובץ מקבציאל כרך כ"ב עמוד רכ"ג).

גירסא זו של המעשה שהשביחה את שמו תתפרסם ולא הגירסא שמגנה אותו, ובעקבות כך נתקבלו שיריו בכל תפוצות ישראל, עדיף לן למיזל אבתרה מאשר לסמוך על כתבי היד שדברו בגנותו, ובפרט שביניהם יש שינויים.

גם בספר קורא הדורות שחיבר רבי דוד קונפורטי נזכר מהר"י נג'ארה בכבוד, על אף שהיה המחבר בקשר עם מהרש"ו בנו של מהרח"ו, ועל אף שנשא את נכדתו של הגאון רבי מנחם די לונזאנו שיצא נגד כמה משיריו של הר"י נג'ארה כנ"ל. ואי הוה שמיעא ליה מהדברים האמורים בספר החזיונות מסתמא לא היו כותב עליו בכבוד כזה (או שעל כל פנים סבירא ליה שעשה תשובה).

ד.

עדויות מגדולי ישראל ששרו את שיריו

וכלל גדול מסרו לנו חז"ל בכמה דוכתי 'אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לצדיקים'. ואם איסור היה לשיר שיריו או לדבר עמו נמצא שהרבה חכמים באו לידי תקלה^{כו}. דהנה מלבד החכמים ששבחו את ספריו, כדוגמת מהריט"ץ שכתב הסכמה לספר כלי מחזיק ברכה, והגאון רבי משה גלאנטי השב"ח את ספרו שוחטי הילדים, ועוד חכמים שנתכתבו עמו, ומנאם פרופ' מאיר בניהו ז"ל בקובץ אסופות הנ"ל (עמוד ערב). וזאת, מלבד כל הספרים בהם נזכר לשבח על שבאו המלאכים לשמוע שירותיו. אציין עוד כי בילקוט מעם לועז הנ"ל כתב מהר"י כולי: 'רבי ישראל נגארה שחיבר את הפזמונים שיש לנו'. ובספר דברי דוד מילדולה (סימן כד דף סג ע"ב) העיד על דודו שרוב ככל פיוטיו הם שירי רבי ישראל נאגארה. וכן נראה מהרב שלחן גבוה שהזכיר את ספר שיריו שארית ישראל (יו"ד סימן קמב אות לח) ודן במה שהרכיב שיריו על שירי הישמעאלים ומכנהו בתואר 'מורינו הרב' (ואם חלילה היה בו שמץ מהפסולים הנ"ל או איסור לשיר שיריו, לא היה מביא ממנו ראיה). וכן נראה ממורינו החסיד מהר"א פאפו בעל פלא יועץ בספרו בית

(כו). והן אמת דלדעת התוספות (חגיגה טז: ד"ה אם) לא נאמר זה אלא במידי דאכילה, וכ"כ בתוספות הרא"ש (שבת יב: ד"ה רבי נתן) משמיה דר"ת. מ"מ מדברי הר"ן (שם) לא משמע כן, ובשו"ת להורות נתן (הקדמה לחלק י) הוכיח מהרשב"ם (ב"ב קלג: ד"ה איכסיף) דלא כר"ת. ועיין ברמב"ן (חולין ז.) שכתב להדיא ע"ד ר"ת הנ"ל שאין בהם לא טעם ולא ריח, גם רבינו יהודה ב"ר קלונימוס רבו של הרוקח (ערך רבי חנינא בן גמליאל) כתב שאין נראים לו דברי רבינו תם.

תפלה (דפו"ח עמוד סג) שסידר בקשה בלחן 'ירחיק נדוד' אשר בספר זמירות ישראל למהר"י נג'ארה זלה"ה. ומשמע שהיה רגיל בשיריו. וכן בספר תורת יקותיאל להרה"ג יקותיאל בירדוגו זצ"ל (עמוד 101) שחיבר שיר לנועם הפיוט 'ידידי רועי מקימי' שמחברו הוא מהר"י נג'ארה, וכן עשה הגאון החסיד רבי אהרן בן סמחון בספרו זקן אהרן (עמוד 34), והמקובל האלהי רבי רפאל יעקב בן סמחון זצ"ל בספרו בת רבים (דף צג ע"ב). וגם כתובת התורה שחיבר רבי ישראל נג'ארה שנוהגין לאומרה בשבועות בהוצאת ס"ת נזכרה בספר בן אוני (זולקווא שנת תקמ"א דף יד), ובספר חיים טובים למרן החבי"ף (סוף מזמור כח), ובארץ חיים סתהון (או"ח סימן תצד סעיף א). וע"ע בהקדמת שו"ת שם ושארית ישראל (עמוד ה). ומנהג ישראל קדושים לשורר על שולחנם את הפיוט 'יה רבון עלם' לא פסח אף משולחנם של צאצאי האוהב ישראל מאפטא (ילקוט אוהב ישראל עמוד קסא אות כו), הרה"צ משה אליקים בריעה בן רבי ישראל מקאזניץ (באר משה פרשת ויגש דף לו ע"ד), הרה"צ צבי אלימלך מבלאזוב נכד הבני יששכר (הדעה והדבור קמט עמוד לה ושם כתוב שנהג לשורר זאת בניגון מיוחד שקיבל מסבו בעל הבני יששכר שקיבל מהאוהב ישראל מאפטא), הרה"צ צבי הירש מרימנוב (מבשר טוב קאמלהאר עמוד לט), מהר"י מוורקא (עני בן פחמא סוף פרשת מטו"מ), האדמו"ר הזקן מטשורטקוב בנו של רבי ישראל מרוזין (הנאדר בקדושים עמוד 103), הרה"צ מנחם מנדל מויוז'ניץ בנו של האהבת ישראל (שארית מנחם עמוד רנב), האמרי חיים מויוז'ניץ (מאיר החיים ח"ב עמוד קלד), מהרי"ץ דושינסקיא (מוסף שבת קדש יתד נאמן ער"פ תשנ"ט ע"פ עדות משנת תרצ"ו), החקל יצחק מספינקא (אש תמיד עמוד קמט), הרה"צ יצחק זליג מורגנשטרן אבד"ק סוקולוב-קאצק (שארית יצחק עמוד 234), הגר"ח מבריסק (הרב מבריסק ח"ד עמוד 467), מהר"ח משאש מגדולי רבני מקנאס (נשמת חיים עמוד קצח), וכן נהגו בביתו של האי חסידא קדישא רבי ישראל אבוהצירא זצ"ל המכונה 'בבא סאלי' כ"י, וע"ע קונטרס בית תפלה הנדפס בשו"ת רב פעלים (סוף חלק ג), אוצר המנהגים ביאלה (עמוד קנה), אוצר המכתבים משאש (ח"א עמוד קנט), אור לציון (ח"ב עמוד קלה).

גם הגאון הגדול רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל נהג לשיר על שולחנו את הפיוט 'ידידי רועי מקימי' שחיברו מהר"י נג'ארה וכמו שהעיד עליו בארחות רבינו

כו). כך אמר לי חתנו הרה"ג אריה יהודה הראל שליט"א (פרשת עקב התשע"ח כשנתארח פציה"ק צפת תובב"א).

(ח"ב מהדורא חדשה עמוד צז). ובדרך זו הלך גם מרן מופת הדור, הרה"ג עובדיה יוסף זצ"ל, שמלבד מה שמזכירו בספרו (יביע אומר חלק ז חיו"ד סימן כא אות ד), הרי שגם בהקדמתו לחזון עובדיה ט"ו בשבט ברכות (עמוד ה) כשמספר על הנס שאירע לו כשעבר צינתור קשה וחלה כמעט בכל חודש תשרי תשס"ז ובחסדי השי"ת חזר מעט לבריאותו בזכות תפלת הרבים, כתב: "ובפי, תפלתו של ר' ישראל נג'ארה 'הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך אנא אל נא רפא נא לה בהראותה נועם זיוך אז תתחזק ותתרפא והיתה לה שמחת עולם". עכ"ל. והן אמת ששיר זה נמצא בכתב ידו של רבי אלעזר אזקרי בעל ספר חרדים, מ"מ בעבר רבים ייחסו שיר זה לרבי יהודה הלוי או לרבי ישראל נג'ארה, עיין באוצר השירה והפיוט (חלק א עמוד 277). מ"מ אתה למד מדבריו שחיבב את רבי ישראל נג'ארה. ולא שת ליבו לאמור בספר החזיונות, על אף שהיה ידוע לו ומזכירו בשו"ת יביע אומר (ח"ו חאו"ח סימן י אות א), וכן משמע בשו"ת מאמר מרדכי אליהו (ח"א אהע"ז סימן א). גם הגאון החסיד רבי שמעון יהושע חירארי זצוק"ל לא נמנע מלשיר שיריו^{כח}, ולהבדיל בין החיים ראיתי להגאון הגדול הנאמ"ן שליט"א בעלון בית נאמן (שופטים תשע"ז בהערה) שכתב שהוא נוהג לשורר מפיוטיו בכל שבת בסעודה שלישית, וכן נראה משו"ת מבשרת ציון מוצפי (ח"א חאו"ח סימן כג ד"ה ובר^{כט}). ועיין בספר יומא דעצרתא להרה"ג יוסף חיים אוהב ציון שליט"א שהביא שהגאון הצדיק מסיגעט וזרעו אחריו נהגו לומר את נוסח הכתובה שתיקן מהר"י נג'ארה לחג השבועות, ושכן נוהג הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א. ואתה תחזה שאע"פ שהגאון היח"ס שליט"א הינו מהבקיאים הגדולים בספרי רבותינו הראשונים והאחרונים ומסתמא ראה את דברי ספר החזיונות הנ"ל, עם כל זאת לא נמנע לומר את נוסח הכתובה שתיקן.

וגדולה מזו מצאתי בחפיש'ה בספר מקור החיים (עמוד ל) שהמשורר הגדול רבי דוד חסין ומהר"ח פינטו (הגדול) היו נוסעים כל ר"ח ממכנאס למוגאדור, ושם היה

כח). עדות ששמעתי מנכדו הגאון רבי רונן כהן שליט"א, ונכדו רבי שמעון ב"ר זאב שליט"א אמר לי שמור זקנו זצ"ל היה שר את הפיוט 'יה רבון עלם'. ומו"ל סוף צופה הייתי בספרו שמח תשמח (עמוד יז) שכתב: וכפי שאמר בפיוט 'יודוך רעיוני' לרבי ישראל נג'ארה זצ"ל. הרי לנו להדיא שלא נמנע מלשיר שיריו.

כט). שוב ראיתי בספרו הנד"מ תורה מציון (עמוד 29, אות לב) שהעיד על מור אביו המקובל חכם סלמאן זצוק"ל שהיה שר את הפיוט 'יה רבון עלם' בחזרתו מהמקוה בעלות השחר של חג השבועות.

נגלה אליהם בהקיץ רבי ישראל נג'ארה. ועי"ש עוד (עמוד לה) שפעם אחת נגלה למהר"ח פינטו בליל שבת אחר חצות בהקיץ בעת ששר אחד משיריו. ואם קדושים אשר בארץ היו הולכים להפגש עמו שמע מינה אדם גדול הוא. ואין כל איסור לשיר שיריו. וע"ע שם (עמוד עג) שפעם אחת מהר"ח פינטו לא בא לבית הכנסת מוקדם לשירת הבקשות, והשמש שמע קול יוצא מארון הקודש ושואל מדוע לא בא רבי חיים פינטו לשיר שירות, וכשסיפר זאת למהר"ח פינטו אמר לו שזה קולו של רבי ישראל נג'ארה.

ואולם, הגאון חתם סופר מתחילה לא היה שר את הפיוט 'יה רבון עלם' וכשנשאל לטעם הדבר אמר 'טרם אגלה טעמי נח לי שתשירו אותו', ולבירור טעמו עיין מש"ב באוצרות הסופר (יט עמוד קלז הערה יא).

מסקנה

המורם מכל האמור: אין מניעה מלשורר את פיוטי הגאון רבי ישראל נג'ארה זצ"ל, אף אותם שנכתבו כשיח בין גבר לעלמה, מאחר וכונתו היתה לשכינה, ואף שירים שהולחנו על שירי עגבים, וכך נהגו גדולי ישראל רבות בשנים (אלא אם כן עולים הרהורים רעים לאדם ששר אותם). וגם אין להמנע מלשורר את שיריו מחמת מה שאמרה הרוח בגנותו, מאחר ויש סתירות בין הכתובים בענין זה. ואף אם מה שנדפס בספר החזיונות הוא אמת מכל מקום כלל גדול בידינו- אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה. וקל וחומר שאסור להסתמך על דברי הרוח האמורים שם לספר בגנותו, והעושה כן דינו כמספר אחר מיטתן של תלמידי חכמים שנופל בגהינם. וצור ישראל יצילנו משגיאות ומטעויות. אמן.

